

Bijzonder interressant is die te München, dat een schoon voorbeeld er van is, hoe ver men 't daar brengt.

Hoe 't hier te lande op dit gebied gaat?

Ja hier en daar wordt een schooltuintje aangelegd, maar over 't meerendeel moet de onderwijzer maar zien, hoe hij zich redt. In veel gevallen stelt men hem slechts een klein, door muren omsloten stukje grond ter beschikking en nog meer is 't alleen de liefhebberij van den onderwijzer, die hem aan 't materiaal helpt, of 't zijn de leerlingen, die bosch en veld in gezonden worden, om de noodige planten of bloemen te verzamelen, doch die niet altijd even kieskeurig zijn in 't kiezen van de plaats.

Openbare parken en tuinen worden geplunderd en zeldzame planten uitgeroeid en juist dat wat men bij het plantkundig onderwijs beoogt — liefde voor de natuur op te wekken — wordt uit het oog verloren, doch het vandalisme, de zucht om alles wat voor de hand ligt af te plukken, in de hand gewerkt. Eerbied voor 't algemeen, voor 't gemeenschappelijk bezit, wordt er niet door bevorderd. Daarentegen loopt de jeugd gevaar reeds jong in kennis te komen met de wet, die de overtreders straft.

Er kan dus niet genoeg worden aangedrongen bij de regeeringen, om het voorbeeld onzer Oostelijke naburen te volgen en 't is nog juist dezer dagen ook weder op nieuw gebleken, hoe meer eerbied het publiek daar heeft voor de openbare beplantingen, wat zeker een gevolg moet zijn, van de medewerking van overheidswege in zake de opvoeding der kinderen in deze richting.

SPRINGER.



## EENIGE JAREN BIJ DE TABAK IN DELI.

In „De Levende Natuur“ wordt zelden of nooit iets over onze Koloniën geschreven, terwijl toch velen der lezers ook daarin wel eenig belang zullen stellen. Dit gaf mij den moed iets van mijne ervaringen neer te schrijven.

Over de reis van Europa naar Deli zal ik maar niets zeggen, daar dergelijke reizen al zoo dikwijls beschreven zijn. Wel valt op te merken, dat de Deli-planters bijna zonder uitzondering de Duitsche of Fransche mailbooten gebruiken: de Duitsche booten doen Poelau Pinang en Singapore aan, de Fransche alleen dit laatste. Van daar uit gaat men met een zoogen. Chineesche boot, of van Singapore ook met de Paketvaart, naar Belawan.

Singapore en Pinang zijn beide echte handelshavens, met zeer gemengde bevolking. Pinang zag ik slechts bij nacht; Singapoera is een verbazend drukke stad, het zijn wel de Chineezzen die er den hoofdtoon voeren, verder Maleiers, Klingen, Bengaleezen, Arabieren, Javanen, Japanners en

Europeanen. Zooals in alle Engelsche koloniën is de politie uitstekend (Bengaleezen en Europeanen).

Het meest gebruikte voertuig is de rikshaw, voor personen; een uiterst licht tweewielig wagentje getrokken door een Chinees. Op Colombo (Ceylon) deden Singaleezen dit werk, maar die zijn er niet sterk genoeg voor.

De kleine Chineesche booten die op Belawan-Deli varen zijn zeer goed ingericht voor een klein aantal passagiers, de bediening geschiedt door Chineezzen.

Het zeewater in de straat van Malaka is prachtig helder en transparant; de spiegel is in den regel ook stil, zoodat de op eenige diepte zwevende groote parapluie-vormige kwallen duidelijk zichtbaar zijn.

Kort vóór we de Belawan-rivier opvaren, passeeren we een rotseiland dat als een pyramide uit de zee opsteekt, het heet, meen ik, Bengkalis. De grootendeels naakte rotswanden vertoonen allerlei kleuren.

Spoedig begint nu het looden, want vóór den mond van de Belawan-rivier is een bank, waar bij vloed niet meer dan 8 à 9 voet water staat; onder het eentonig afroepen van den gemeten waterstand gaat het langzaam stoomend verder. De oevers van de rivier naderen elkaar langzaam aan; de eerste indruk van Sumatra is die van een verlaten wildernis. De kust is bedekt met mangrove-wouden, met spookachtige luchtwortels, die bijna altijd onder water staan. In het rivierwater is geen stroom te bekennen (doordat het vloed is); de boot werkt massa's modder op.

Na een paar bochten zien we eindelijk de havenplaats van Deli: Belawan-Deli, bestaande uit eenige goederenloodsen, kantoren en een station. Woonhuizen zijn er niet. De boot legt aan bij een vrijwel verrotten steiger; de zorg voor onze goederen dragen we, na visitatie der douane, op aan een der te Belawan gevestigde firma's en haasten ons naar den gereedstaanden trein.

Ook van uit den trein zien we geen woningen, want Belawan is onbewoonbaar om zijn koorts. Wie hier zijn werk heeft, komt 's morgens en vertrekt 's avonds naar Medan, de hoofdstad.

Al spoedig gaat de trein over een lange brug, langzaam rijdend, want de bodem is zeer slap. Het eerste station is Laboean-Deli, de eerste plaats op vasten bodem, vroeger de havenplaats, thans vrijwel vervallen.

De geheele rit naar Medan duurt ongeveer een uur. Vóór het station staat een lange rij tweewielige wagentjes met een Batakpaard bESPANEN; dat zijn de bekende Indische sado's (inl. verbastering van dos-à-dos). Reeds in het portaal van het station dringen de koetsiers zich op, trachten uw handvalies te bemachtigen. Ge stapt in, en voort gaat het met verbazende behendigheid door den bewegelijken chaos van wagentjes naar het Medan-hotel, dat vlak bij is. Daar blijkt dan, dat de koetsier, hoe royaal ook betaald, als altijd van oordeel is, dat ge hem veel te weinig geeft; ook wil hij geen Hollandsch geld hebben, maar eischt betaling in dollars. Hij brengt u dus weer verder naar de wisselbank; zoo houdt hij zijn vrachtje wat langer en kan weer meer betaling vragen. In het hotel helpt men u echter vlug van den lastigen koetsier af, door hem kort en bondig van het erf af te jagen.

Station en hotel staan beide op de Esplanade, een groot rechthoekig grasveld; even voorbij het hotel linksom is de hoofdstraat de Kesawan, verderop Djalan Astana geheeten, met de Europeesche toko's. Nog verderop is het rijke paleis van den Sultan van Deli.

Van Medan uit gaan wegen in alle richtingen; de mooiste is wel de zoogenaamde Delilaan, met klappers beplant.

Op alle inlandsche erven staan klappers; op Java komt er nog bamboe bij, maar die is in Deli schaarsch, en wat

er groeit, zijn nog de kleinere soorten. Op de onderneming Padang Boelan wordt het emplacement met een kleine, mooie bamboesoort beplant.

Buiten Medan staat men dadelijk in uitgestrekte vlakten, begroeid met lalang of ilalang, op Java alang-alang genoemd; voor den planter wel het lastigste onkruid (om redenen, die later zullen blijken). Op het eerste gezicht schijnt er verder niets tusschen die lalang te groeien; maar als ge den moed hebt er u in te wagen (een tijdverdrif dat u binnen eenige minuten tot rood gloeihitte brengt), dan bemerkt ge er tusschen overal klimmende varens, die zich om een bundeltje lalang omhoog werken, maar nooit boven de lalang uitsteken. Bij deze varens zitten de spoorhoopjes onder den omgekrulden rand, maar niet langs den geheelen rand, zoodat de rand gekroesd is, en het blad niet vlak, maar bultig. Ook vindt ge een kruid, dat op het eerste oog bij de Scrophularineen schijnt te behooren; het heeft een vierkanten stengel en paarse bloemen en behoort bij de uitgebreide tropische familie der Acanthaceen. Doe maar geen moeite om het nader te determineeren met behulp van Miquel's Flora, want ge kunt daaraan dagen besteden, om per slot van rekening te begrijpen, dat uit dien chaos niet is wijs te worden.

Misschien ziet ge ook een boschje heesters, een eindje boven de lalang uitstekende, met dunne, kantige, fijnbedoornde takken, en steenroode bloempjes (bij de keel van de kroon oranje) in schermachtige bundels bijeen. Dat is ongetwijfeld de Tai hajam (= kippendrek, naar zijn reuk) of Saléaran. De vruchten zitten er ook aan: ze staan open als een framboos, zijn eerst groen, later paars tot bijna zwart. Pas op, het sap geeft vlekken in uw witte pak, die de beste dobi (= waschman) er niet meer uitkrijgt; het blijven roestvlekken.

Een boschje Salearan breidt zich gestadig uit, het terrein voetje voor voetje op de lalang veroverende; een werkje waartoe slechts uiterst weinige planten in staat zijn. Planter en koelie zien echter ongaarne die uitbreiding van Salearan, want deze is niet minder dan de lalang een lastig heer, maar daarover later.

Oerbosch is niet meer te vinden nabij Medan, wel zijn Albizzia-boschen aangelegd op afgeogste tabaksvelden, om te voorkomen dat de lalang het terrein weer inneemt; tevens als Leguminoos om den grond te verbeteren; het hout is onbruikbaar.

Op kleine uitgestrektheden begint men ook met den aanplant van djati, die hier dank zij den prachtigen bodem en de hooge sommen, die er aan besteed kunnen worden, uitstekend slaagt.

Maar laat ons thans tot de eigenlijke zaak komen: de cultuur van tabak, waarbij ik eenige jaren ben werkzaam geweest op een onderneming in het landschap Serdang.

Vooraf zal ik een kort overzicht geven van den algemeenen gang van de cultuur.

Van Maart tot Augustus eerste voorbereiding, bestaande in het vellen van het bosch en omwerken van den bodem. Augustus en September tweede omwerking van den grond, die dan tot Januari blijft rusten.

Januari tot Maart derde en vierde maal bewerken van den grond. Eind Januari tot half Februari aanleg der eerste zaadbedden, en verder iedere week gedurende circa drie maanden.

Begin April wordt de grond geheel gezuiverd van vuil en wortels, en geharkt; spoedig begint dan ook het planten; harken en planten gaan nu verder geregeld voort.

Uiterlijk een week na het uitplanten wordt voor de eerste maal aangeaard, circa drie weken later voor de tweede maal en een paar weken later voor de derde maal al naar gelang van de omstandigheden.

Het spreekt wel van zelf, dat gedurende al dien tijd de kweekbedden en de uitgeplante tabak dagelijks van rupsen gezuiverd worden en voor zooveel noodig, begoten. Zeven à acht weken na het uitplanten heeft de tabak reeds meer dan manshoogte bereikt, de bloemtros wordt zichtbaar aan den top, maar zoodra de knoppen kleur krijgen, wordt de geheele bloeitop afgesneden.

Weldra zijn ook de eerste bladen rijp, die dan geplukt worden en binnengebracht in de droogschuren, waar zij voorloopig op pandan-matten worden uitgespreid en dan aan een touw geregen, dat uitgespannen is langs een stok. Die stokken met tabak worden den volgende morgen ruim en luchtig opgehangen om te drogen, hetgeen 19 tot 21 dagen duurt. Als de bladen voldoende gedroogd zijn, half Juni, worden ze weer van het touwtje afgerist en in bundels gebonden, die luchtig verpakt in groote manden, naar de fermenteerschuur gezonden worden.

Daar worden de bundels zeer netjes opgestapeld in vrij groote stapels, die weer omgezet worden zoodra de temperatuur erin een bepaalde hoogte heeft bereikt.

Half September is de eerste tabak gereed om gesorteerd te worden. De werkzaamheden buiten zijn dan ook afgelopen, en de koelies worden nu aan het sorteeren gezet, benevens zooveel Javaansche vrouwen als gemist kunnen worden. In 3 à 3½ maand is een normale oogst op kleur en lengte gesorteerd.

De gesorteerde tabak wordt weer gestapeld en zoo noodig nog eens omgezet; eerst dan wanneer ze niet meer warm wordt, is ze geschikt voor transport naar Europa, waartoe ze geperst wordt in pakken van 80 K.G., die op bepaalde maten gemaakt worden en in pandan-matten genaaid.

Deze pakken worden gemerkt, en verzonden in partijen van uiteenlopende grootte. Gewoonlijk is in Juni alles al op weg naar Europa.

En hiermee is de algemeene gang van zaken beschreven, voor zooverre het regelrecht de tabak betreft, en we gaan over tot een meer uitvoerige beschrijving.

TAUKEH.

(Wordt vervolgd).



## IN 'T AKKERMAALSHOUT.

Solvend als een reusachtige Montagne Russe; met hooge eiken beplant, wier takken zich welven tot een dak, gaat de straatweg over de heuvelruggen ten noorden van het land van Vollenhove. En links en rechts van den weg, daar liggen zij, die boschjes van jong, opgaand hout.

't Is reeds eenige jaren geleden, dat zij vielen onder de bijlslagen van den houthakker, die ongevoelig voor al dit schoon, onmeedoogenloos alles bij den grond af wegkapte, slechts de stronken latende staan, waaruit weer nieuwe takken moesten opschieten. Thans zijn zij dien slag weer te boven, en pronken zij in al de schoonheid van jong, ontluikend leven. Maar niet lang zal het meer duren, of zij vallen opnieuw, en hebben dan weer jaren noodig om hun vroegere schoonheid terug te krijgen.

Welk een genot is het nu, om daar in die boschjes rond te dolen, te genieten van al het schoon, dat zij ten toon spreiden. De takken zijn juist hoog genoeg, om de bladeren een dak te doen vormen boven uw hoofd. En tusschen dit bladerdak door spelen de zonnestrallen en werpen fantasische figuren van licht en schaduw op den grond, die